

100. ZJAZD BIBLIOTEKARZY NIEMIECKICH

(Berlin, 7-10 czerwca 2011 r.)

„Biblioteki dla przyszłości – przyszłość dla bibliotek” to motto jubileuszowego Zjazdu Bibliotekarzy Niemieckich, po raz setny dyskutujących nad aktualnymi problemami bibliotek, perspektywami ich rozwoju oraz kondycją zawodu bibliotekarskiego. Podczas Zjazdu postawiono pytanie o przyszłość bibliotek, a także o ich rolę w globalnym transferze wiedzy, w procesie uczenia się przez całe życie oraz we wspieraniu czytelnictwa i społecznej integracji przez kształcenie. We wszystkich tych zmianach cywilizacyjnych biblioteki – według przyjętej i bronionej w czasie obrad tezy – są instytucjami nie do zastąpienia, gdyż posiadają wysokie kompetencje w tym zakresie i, co najważniejsze, gwarantują powszechny i bezpłatny dostęp do wiedzy i informacji. Zwrócono uwagę, że biblioteki potrzebują jasno określonej wizji na przyszłość, uwzględniającej wsparcie dla nich ze strony władz państwowych i samorządowych, administracji uczelni, decyzyjnych ośrodków politycznych, a także określonych gwarancji finansowych, niezbędnych dla realizacji ich misji w dziedzinie mediacji i transmisji społecznej – w pośredniczeniu w przekazywaniu informacji, gromadzeniu wiedzy, zachowywaniu dziedzictwa kulturowego, przy równoczesnym otwarciu na nowe technologie, stałym modernizowaniu i rozwijaniu usług.

Jubileusz i ponadwiekowa tradycja zachęcają do przypomnienia kilku faktów z historii zjazdów. Zapoczątkowało ją spotkanie 86 bibliotekarzy w Marburgu (7-8 czerwca 1900 r.), którzy założyli pierwsze zawodowe Stowarzyszenie Bibliotekarzy Niemieckich (Verein Deutscher Bibliothekare – VDB), działające do dziś jako związek zawodowy fachreferentów (bibliotekarzy naukowych). SBN było organizatorem kolejnych, dwudniowych zjazdów, odbywających się nieprzerwanie do I wojny światowej, co roku w różnych miejscach. 15. Zjazd odbył się w 1914 r. w Lipsku, zaś kolejny 16. miał miejsce dopiero w 1920 r. w Weimarze.

Systematyczność zjazdów ponownie przerwała II wojna światowa, po tym, gdy w kwietniu 1940 r. minister wychowania III Rzeszy wydał rozporządzenie zakazujące dużych zgromadzeń. W maju 1940 r. odbyło się ostatnie spotkanie członków VDB w Berlinie, po czym nastąpiła przerwa do 1946 r.

Kolejny etap w historii zjazdów stanowią wczesne lata powojenne. Na 37. Zjeździe w Hamburgu (październik 1946 r.) niemieccy bibliotekarze spotkali się w składzie ograniczonym do uczestników tylko z brytyjskiej strefy okupacyjnej. Dopiero po reaktywowaniu i podjęciu na nowo działalności przez VDB zorganizowano pierwszy powojenny 39. z kolei Zjazd w Rothenburgu i Erlangen (1949). Do Marburga powrócono w 1950 r., aby świętować jednocześnie jubileusz 50-lecia Stowarzyszenia. W 1951 r. do współorganizowania zjazdów przystąpił drugi związek zawodowy, założony w 1948 r. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Dyplomowanych w Bibliotekach Naukowych (Verein der Diplom-Bibliothekare an Wissenschaftli-

chen Bibliotheken). Oznaczało to poszerzenie spektrum podejmowanych tematów i wydłużenie czasu obrad do 4-5 dni, które tradycyjnie odbywały się w pierwszym tygodniu po Zielonych Świątkach.

W podzielenych Niemczech zjazdy stanowiły wyjątkową okazję do zawodowych kontaktów enerderskich bibliotekarzy z ich kolegami po zachodniej stronie. Tak było jeszcze w 1956 r. w Berlinie, gdy związki zawodowe NRD uczestniczyły w przygotowaniu 46. Zjazdu. Później kontakty stawały się coraz rzadsze i trudniejsze, zwłaszcza po wybudowaniu muru berlińskiego. Bibliotekarze ze wschodnich Niemiec nie mogli być członkami VDB już od połowy lat 50. XX w. W 1964 r. został założony nowy związek Bibliotheksverband der DDR. Mimo podwójnego bibliotekarskiego życia w Niemczech bibliotekarze nadal utrzymywali „wewnątrzniemieckie” kontakty. Rozmowy na ten temat, a także wspomnienia o postaciach enerderskich bibliotekarzy zamieszczono w 103 tomie czasopisma ZfBB¹.

W podzielenych Niemczech Lipsk i Frankfurt nad Menem były miastami, w których funkcjonowały biblioteki o charakterze narodowym: Deutsche Bücherei oraz Die Deutsche Bibliothek. Były one zarazem ośrodkami bibliografii narodowej, wydawały własne oddzielne czasopisma: „Zentralblatt für Bibliothekswesen” (ZfB, Ost) oraz „Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie” (ZfBB, West).

Kolejny etap zjazdów przypada na okres po zjednoczeniu Niemiec (1990). Po raz pierwszy bibliotekarze spotkali się w 1993 r. na kongresie w Lipsku. Zwyczajem ostatniej dekady stało się łączenie co trzy lata Zjazdu z Kongresem Bibliotek i Informacji, którego współorganizatorem jest Niemieckie Towarzystwo Teorii i Praktyki Informacji (Deutsche Gesellschaft für Informationswissenschaft und Informationspraxis – DGI). Kongresy odbywają się zawsze w marcu w Lipsku (w przeddzień targów książki), było ich już cztery (2000, 2004, 2007, 2010). W szczególny sposób w historii niemieckiego bibliotekarstwa zapisał się 2003 r., Berlin gościł wówczas światowy Kongres IFLA, stąd też nastąpiło przesunięcie II Kongresu Bibliotek i Informacji na 2004 r.

100. Zjazd organizowały dwa pracownicze związki zawodowe: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Niemieckich i Związek Zawodowy Informacja Biblioteka (Berufsverband Information Bibliothek – BIB), we współpracy ze Związkiem Bibliotek Niemieckich (Deutscher Bibliotheksverband – DBV)².

Zjazd zgromadził blisko 4,7 tys. bibliotekarzy przybyłych z różnych części Niemiec, również z Austrii i Szwajcarii. Miejscem spotkania był kompleks hotelowy Estrel Convention Center, dysponujący nowoczesnymi salami obrad oraz obszerną powierzchnią wystawienniczą. Za stronę organizacyjną Zjazdu odpowiadała firma K. I. T. Association & Conference Management.

Program zjazdu obejmował ponad 300 referatów, kilkadziesiąt roboczych posiedzeń poszczególnych komisji i gremiów związków zawodowych oraz 50 prezentacji posterowych, dających możliwość bezpośredniej i interaktywnej wymiany informacji z ich autorami. Poruszano zagadnienia obejmujące dziedzinę obszarów tematycznych: przestrzeń informacji, uwarunkowania społeczne i polityczne działalności bibliotek, zawód bibliotekarza: wczoraj – dziś – jutro, etyka zawodowa, biblioteka jako miejsce realne i wirtualne, zachowanie dziedzictwa kulturowego, koncepcje i strategie w procesie zmian, zarządzanie biblioteką w XXI w., biblioteki X.0.

Szerokie spektrum problemów dotyczyło bibliotek naukowych, publicznych i szkolnych. Żywą dyskusję wzbudzały takie sprawy, jak: zarządzanie jakością w bibliotekach, zarządzanie strategiami rozwoju i innowacji, zmiany organizacyjne, gromadzenie zbiorów w dobie cyfrowej, współpraca między bibliotekami, Open Access, repozytoria instytucjonalne, zarządzanie wiedzą, przyszłość katalogowania, standaryzacja, zarządzanie informacją zorientowaną na użytkownika,

¹ West-Östliche Bande: Erinnerungen an Interdeutsche Bibliothekskontakte (2011) / herausgegeben. Georg Ruppelt. – Frankfurt/Main: Vittorio Klostermann.

² 100. Deutscher Bibliothekartag – Festschrift: Im Auftrag des Vereins Deutscher Bibliothekare (VDB) und des Berufsverbands Information Bibliothek (BIB) herausgegeben (2011) / Felicitas Hundhausen, Daniela Lülfiing, Wilfried Sühl-Strohmer. – Olms-Verlag, – 258 S. – ISBN 978-3-487-14509-9.

etyka bibliotekarska w praktyce, prawo biblioteczne, digitalizacja historycznych zasobów gazet (m.in. gazet NRD: KUR – Projekt), długoterminowa archiwizacja zasobów cyfrowych, działalność bibliotek na rzecz kontaktów międzykulturowych, finansowanie bibliotek publicznych w dobie kryzysu, relacje z praktyk i staży zawodowych za granicą.

Kilka referatów dotyczyło Niemieckiej Biblioteki Cyfrowej (Deutsche Digitale Bibliothek), której koncepcja rozwijana jest od 2009 r. W przyszłości ma ona stanowić portal kultury i nauki niemieckojęzycznego obszaru językowego, ściśle zintegrowany z Europeana. Nad jej merytorycznym kształtem pracuje gremium złożone z trzynastu instytucji, wśród których są największe biblioteki niemieckie, Archiwum Państwowe i Niemiecki Instytut Filmowy. W dyskusji „Wielki projekt nabiera konkretnych kształtów” o stanie prac nad Niemiecką Biblioteką Cyfrową mówili przedstawiciele Niemieckiej Biblioteki Narodowej we Frankfurcie nad Menem oraz z Fraunhofer-Institut für Intelligente Analyse- und Informationssysteme (Fraunhofer IAIS) w Sankt Augustin, odpowiadającego za techniczną stronę przedsięwzięcia.

Blok tematyczny „Zachowanie dziedzictwa kulturowego” poświęcono prowadzonym badaniom proveniencyjnym, dokumentowaniu oraz konserwacji materiałów bibliotecznych, zrabowanych przez nazistów, a przechowywanych w bibliotekach niemieckich w Lipsku, Hamburgu, Getyndze i Berlinie. Na jednym z posiedzeń prezentowano efekty niemiecko-rosyjskiego dialogu między bibliotekami, dotyczącego księgozbiorów grabionych i przemieszczonych pod koniec wojny. Moderatorką dyskusji była Barbara Schneider-Kempf, dyrektor generalna Biblioteki Państwowej w Berlinie. Przedstawicielka z Rosyjskiej Biblioteki Narodowej w St. Petersburgu, Irina Germanovna-Matveeva, przedstawiła prace nad rosyjskim katalogiem książek zagrabionych i zniszczonych w czasie II wojny światowej *Book Losses in Russia during World War II* (w języku rosyjskim jest już gotowych 10 tomów, a w angielskim 8 katalogów). Straty Rosjan szacowane są co najmniej na 200 mln woluminów. Przypuszcza się, że nie są to wszystkie utracone zbiory, ponieważ znaczna ich część nie była wykazana ani w katalogach, ani w bibliografiach – ślad po nich zupełnie zaginął, zostały spalone lub wywiezione. Działalność centrum zajmującego się dobrami kultury przemieszczonymi w następstwie wojny omówili przedstawiciele Wszechrosyjskiej Państwowej Biblioteki Literatury Obcej im. M. I. Rudomino w Moskwie. Niemcy z kolei zreferowali sprawę zbiorów drezdeńskich znajdujących się w Bibliotece Rudomino, historię zwrotu przez Związek Radziecki w 1956 r. cennego zbioru książęcego (Herzogliche Sammlung) z Gothy, wywiezionego prawie w całości w 1946 r. Omówiono także kompetencje stanowiska koordynatora ds. dokumentacji utraconych dóbr kultury w Magdeburgu oraz funkcjonowanie strony internetowej www.lostart.de, zawierającej meldunki o poszukiwanych historycznych księgozbiórach.

Pośród wielu problemów bibliotek akademickich szczególną uwagę zwrócono na tzw. doskonałe inicjatywy badawczo-dydaktyczne (Exzellenzinitiative), mające swoje źródło finansowania w programie rządu federalnego na lata 2006-2011 w wysokości 1,9 mld euro. Dotyczą one takich obszarów, jak: interdyscyplinarne studia podyplomowe i doktoranckie, klastery, projekty przyszłościowe. Realizowane są one przez grupę dziewięciu najlepszych i dobrze finansowanych uniwersytetów w Niemczech. Dyskusja dotyczyła tego, czy „Exzellente Universitäten” oznaczają równocześnie „Exzellente Bibliotheken”. Szukano odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób doskonałe inicjatywy przekładają się na działalność bibliotek oraz gromadzenie specjalistycznej informacji. Doświadczenia w tym zakresie prezentowały: Biblioteka Instytutu Technologicznego w Karlsruhe, Biblioteka Uniwersytetu w Konstancji i Biblioteka Państwowa w Monachium. Zgodnie podkreślano pozytywny wpływ dodatkowych funduszy na rozwój zbiorów, na zaspokajanie potrzeb związanych z konkretnymi inicjatywami badawczymi, prowadzonymi w stosunkowo krótkim czasie. Biblioteki musiały realizować poszerzony zakres prac najczęściej w ramach posiadanych etatów, podczas gdy dodatkowe koszty

generowały rosnące usługi dostarczania dokumentów i wypożyczeń międzybibliotecznych.

Burzliwą dyskusję wywołała sprawa finansowania licencji na zakup dostępów do cyfrowych zasobów czasopism i książek (określona w programie jako punkt zapalny – Brennpunkt Allianzlicenzen). Od jesieni 2011 r. obowiązują nowe zasady dofinansowania w wysokości 25% prenumeraty roku bieżącego czasopism w zakupach konsorcyjnych. Powyższe zasady objaśniała przedstawicielka Niemieckiej Wspólnoty Badawczej (Deutsche Forschungsgemeinschaft – DFG). DFG opłaca zakupy archiwów elektronicznych czasopism i książek w ramach tzw. licencji narodowych (Nationallizenzen), wprowadzonych w 2004 r.

Czterodniowe obrady zakończył panel dyskusyjny „Internet i digitalizacja” z udziałem przedstawicieli Niemieckiego Bundestagu z Komisji Specjalnej ds. Internetu i Społeczeństwa Cyfrowego. Zadaniem członków Komisji jest rozeznanie prawnych, ekonomicznych i społecznych aspektów, m.in. prawa autorskiego, funkcjonowania Internetu, kompetencji medialnych. Moderatorką dyskusji była Claudia Lux, prezydent IFLA w latach 2007-2009, obecnie dyrektorka Centralnej i Krajowej Biblioteki w Berlinie. Podkreślała ona, że wszystkie powyższe kwestie żywo dotyczą bibliotek, takie zaś spotkania dają możliwość uwzględnienia stanowiska bibliotek w trakcie tworzenia ustaw. Wymiana zdań między politykami i bibliotekarzami (głosów z sali było wiele) stwarza szansę na lobbowanie tych pierwszych w parlamencie na rzecz dobrych rozwiązań legislacyjnych dla bibliotek.

O tym, że sprawy biblioteczne nie powinny być dyskutowane tylko w wąskim gronie specjalistów, lecz także szerzej w przestrzeni publicznej, przekonywał noblista Günter Grass. W udzielonym wywiadzie stwierdził on, że „biblioteki powinny zabierać głos bardziej dobitnie”, a to z racji pełnienia przez nie ważnej misji tworzenia kulturowej pamięci oraz humanistycznych wartości poprzez gromadzenie wiedzy i utrwalanie historii³.

Uczestnikami Zjazdu było ponad 500 gości zagranicznych, m.in. z USA, Anglii, Japonii, Australii, Brazylii, Chorwacji, Polski. Wieczorem w drugim dniu obrad jego uczestnicy zostali uroczystie przyjęci w Berlińskim Ratuszu przez burmistrza Berlina, Ingeborg Junge-Reyer, prezydenta EBLIDA Geralda Leitnera oraz prof. Claudię Lux, prezydent Biblioteka i Informacja w Niemczech (Bibliothek & Information Deutschland – BID).

Zjazdowi towarzyszyło wiele imprez, wycieczek, spotkań kulturalnych oraz bogaty program zwiedzania bibliotek berlińskich. Wyjątkową ku temu okazją była „Długa noc bibliotek” w dniu 8 czerwca oraz otwarcie do północy 48 bibliotek, nie tylko dla uczestników zjazdu, ale dla wszystkich zainteresowanych. W odrestaurowanej i rozbudowanej Bibliotece Państwowej przy Unter den Linden można było zobaczyć wystawę „Dżungla książek”, prezentującą stare druki oraz dawną książkę (także dziecięcą) z litografiami przedstawiającymi świat roślin oraz zwierząt, dokumentującymi egzotyczne wyprawy przyrodników w XVIII i XIX w. Innych wrażeń dostarczyło zwiedzenie jednej z najnowszych bibliotek uniwersyteckich w Niemczech, Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum, Biblioteki Uniwersytetu Humboldta, zaprojektowanej przez szwajcarskiego architekta Maxa Dublera, otwartej w 2009 r.

Krystyna Hudzik
Biblioteka Główna UMCS w Lublinie

Tekst wpłynął do Redakcji 21 grudnia 2011 r.

³ Bibliothekare sollten sich lauter zu Wort melden: Günter Grass im BuB-Interview (2011). *BuB: Forum Bibliothek und Information*, H. 5, S. 354-356.

„KSIĄŻKA I PRASA W KULTURZE”

Ogólnopolska Konferencja Naukowa
(Bydgoszcz, 13-14 październik 2011 r.)

W dniach 13-14 października 2011 r. odbyła się w Bydgoszczy Ogólnopolska Konferencja Naukowa, poświęcona problemom funkcjonowania książki i prasy w kulturze. Organizatorem konferencji była Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego. Komitet Naukowy tworzyli: prof. dr hab. Marcin Drzewiecki (Uniwersytet Warszawski, Biblioteka Narodowa), dr hab. Ewa Głowacka (Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń), dr hab. Zdzisław Kropidłowski (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz) oraz dr hab. Ryszard Nowicki (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz). Obrady konferencji zorganizowane zostały w sześciu sesjach.

Sesję pierwszą otworzył referat Dariusza Spychały (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz) *Biblioteki chrześcijańskie w Rzymie IV-VI w.* Prelegent przedstawił wybrane zbiory na tle rozwoju kulturalnego Cesarstwa Rzymskiego w IV w., a także warunki funkcjonowania ówczesnych bibliotek i ich znaczenie dla zachowania starożytnej kultury. W kolejnym wystąpieniu Z. Kropidłowski omówił ewangelickie agendy liturgiczne, wydawane w XVI-XVIII w. w języku polskim w Królewcu. Podkreślił ich szczególną rolę w rozwoju poczucia narodowości polskiej i niemieckiej. Sylwetka Ludwiga Wilhelma Brügemanna, XVIII-wiecznego historyka pomorskiego, jego działalność, a także zbiory biblioteczne były przedmiotem wystąpienia Andrzeja Mycio (Biblioteka Uniwersytecka, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń). Niejako pozostając w kręgu pomorskim, Jerzy Konieczny (Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna, Łódź) zaprezentował typowe formy piśmiennicze, zamieszczane na łamach wybranych kalendarzy pomorskich w latach 1850-1914. Tę część obrad zamknęła Beata Kurek (Biblioteka Jagiellońska, Kraków), stawiając w swym referacie interesujące pytania związane z największym polskim bibliografem, Karolem Estreicherem i dziełem jego życia – *Bibliografią polską*. Przedmiotem jej dociekań były problemy, związane z wydaniem pierwszego zeszytu *Bibliografii*.

Referaty wygłoszone w sesji drugiej miały różnorodny charakter, a otworzyła je Aldona Chlewicka (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz), prezentując książki adresowe Bydgoszczy z lat 1855-1917, stanowiące ciekawe źródło informacji o kulturze książki. Prelegentka zwróciła uwagę na fakt, iż dane, zamieszczane przy nazwiskach mieszkańców w wykazach firm (np. nazwy zawodów i nazwy drukarni, introligatarni czy księgarni, w których pracowały poszczególne osoby), a także w reklamach, pozwalają na analizę oferty księgarni, działalności drukarni etc. i stanowią niedoceniany często przez badaczy zapis faktów.

W kolejnym referacie Danuta Wańko (Biblioteka Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego w Kaliszu, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań) przedstawiła rolę „Gazety Kaliskiej” w upowszechnianiu informacji o warszawskich firmach wydawniczych. Z kolei Bernardeta Iwańska-Cieślak (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz) omówiła katalogi z 1911 r. wrocławskiej Księgarni Powszechnej, a o częstochowskim księgarzu i wydawcy, Antonim Gmochowskim, mówiła Agata Bożek (Biblioteka Główna Akademii im. Jana Długosza, Częstochowa).

Sesję trzecią otworzyło wystąpienie Małgorzaty Łęgowik (Biblioteka Główna Akademii im. Jana Długosza, Częstochowa), dotyczące popularnonaukowych czasopism dla dzieci i młodzieży, wydawanych do wybuchu II wojny światowej. Renata Łęgowik (Biblioteka Główna Akademii im. Jana Długosza, Częstochowa) zaprezentowała częstochowskie periodyki szkolne okresu międzywojennego. Tego samego okresu dotyczyło też wystąpienie Moniki Olczak-Kardas (Instytut

Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce) poświęcone roli pism pedagogicznych w *kształtowaniu świadomego odbiorcy prasy i książki*. Z kolei podręczniki szkolne w XX-leciu międzywojennym i ich rola w formowaniu postaw uczniów były przedmiotem referatu Agaty Samsel (Biblioteka Wydziału Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet w Białymstoku).

Sesja czwarta w całości poświęcona była prasie. O czasopiśmie zakładowych w okresie socrealizmu mówiła Monika Kubiak (Biblioteka Medyczna Collegium Medicum, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń), zaś Milena Śliwińska (Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń) przedstawiła losy toruńskiego „Przeglądu Artystyczno-Literackiego”, będącego przykładem kulturalnej inicjatywy miasta. Magdalena Przybysz-Stawska (Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Łódzki) zaprezentowała tygodnik „Newsweek. Polska” w kontekście zainteresowania pisma problematyką kulturalną. Referat zamykający sesję, przygotowany przez Katarzynę Wodniak (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz), był przeglądem badań nad polską prasą kobiecą prowadzonych w ciągu ostatnich 15 lat.

W drugim dniu konferencji przeprowadzono dwie sesje. Sesję piątą otworzył referat R. Nowickiego (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz), w którym przybliżył on słuchaczom druki ulotne i okolicznościowe Zakładów Graficznych Instytutu Wydawniczego „Biblioteka Polska”, funkcjonujących w Bydgoszczy w okresie międzywojennym. Działalność Franciszka Dionizego Wilkoszewskiego, częstochowskiego drukarza i wydawcy przedstawiona została przez Lenę Kamińską-Mazur (Biblioteka Główna Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie). Prelegentka podkreśliła jego znaczącą rolę i wpływ na kulturę.

O popularyzacji książki i upowszechnianiu oświaty po 1945 r. w świetle instrukcji związanych z obchodzonymi wówczas Dniami Oświaty, Książki i Prasy mówiła Wanda A. Ciszewska (Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń). Kolejny referat dotyczył literatury i jej twórców, funkcjonujących w NRD w trudnych latach represji politycznych, a przedstawił go Krzysztof Okoński (Katedra Germanistyki, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz). Natomiast Wojciech Kęder (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach) na podstawie doniesień prasy włoskiej zaprezentował Bibliotece Watykańską po jej ponownym otwarciu w 2010 r. Sesję zamknęło wystąpienie Kazimierza Adamczyka (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz) poświęcone aukcyjnej ofercie prasowej Bydgoskiego Antykwariatu Naukowego.

W sesji szóstej przedstawiono sześć referatów. Pierwszy dotyczył książki dziecięcej, obecnej we wspomnieniach dorosłych dziś czytelników: pisarzy, poetów, a także przedstawicieli sztuki. St. Kurek-Kokocińska (Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Łódzki) przybliżyła ich wypowiedzi, zamieszczone na łamach wybranych periodyków. Z kolei M. Drzewiecki omówił wybrane aspekty funkcjonowania bibliotek publicznych i szkolnych w środowisku społecznym, podkreślając ich rolę w edukacji ustawicznej. Katarzyna Domańska (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz), w pewnym stopniu kontynuując problematykę podjętą przez swego przedmówcę, przedstawiła biblioteki szkolne jako centra kultury w środowisku lokalnym. Natomiast Bożena Bogdańska (Biblioteka Główna Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn) mówiła o książce adresowanej do najmłodszego czytelnika i znaczeniu, które ma ona w kształtowaniu dalszego jego uczestnictwa w kulturze.

Formy obecności książki w polskich mediach elektronicznych oraz propozycje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego dotyczące podniesienia czytelnictwa w Polsce, były przedmiotem wystąpienia Małgorzaty Kowalskiej (Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika,

Toruń). Referat Macieja Weryho i Małgorzaty Zmitrowicz (Biblioteka Główna, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz), zamykający obrady, przedstawił opinie czytelników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy na temat książki i prasy cyfrowej. Jego autorzy, omówili wyniki swoich badań, kładąc szczególny nacisk na obecność publikacji cyfrowych w życiu kulturalnym i edukacji bydgoskich studentów, ich umiejętności wykorzystywania tekstów elektronicznych oraz kryteriów wyboru określonych nośników.

Obrady podsumowali i konferencję zakończyli M. Drzewiecki i R. Nowicki. Wyraźne zainteresowanie uczestników konferencji omawianą problematyką, interesujące referaty, prezentujące zarówno sylwetki zasłużonych dla kultury polskiej wydawców, zaangażowanie prasy w promowanie książki, jak i edukacyjne i kulturowe zadania bibliotek oraz ciekawe księgozbiory, świadczą o trafności wyboru tematu konferencji, z której materiały zostaną wydane w formie recenzowanej książki.

Magdalena Przybysz-Stawska
Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Łódzki

Tekst wpłynął do Redakcji 25 listopada 2011 r.

„KRAKÓW-LWÓW. KSIĄŻKI, CZASOPISMA, BIBLIOTEKI XIX I XX WIEKU”

XI Międzynarodowa Konferencja Naukowa

(Kraków, 15-16 listopada 2011 r.)

W listopadzie 2011 r. w Krakowie odbyła się XI Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku”, organizowana co dwa lata przez Instytut Informatyki Naukowej i Bibliotekoznawstwa krakowskiego Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN. Przewodniczącą Komitetu Naukowego była dyrektor Instytutu Halina Kosętko, a sekretarzem Komitetu Organizacyjnego – Grzegorz Nieć. Obrady przebiegały w podziale na posiedzenia plenarne i sekcje. Referaty podzielono na trzy problemowe grupy: *Dzieje książki i ruchu wydawniczego, Czasopisma*, a także *Biblioteki, księgozbiory, kolekcje*. Referenci reprezentowali polskie i ukraińskie ośrodki naukowe.

Część referatów poświęcono przeglądowi stanu badań nad kulturą książki Krakowa i Lwowa XIX i XX w. oraz przedstawieniu informacji na temat metodologii stosowanej w studiach naukowych. Maria Piđłypczak-Majerowicz z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie mówiła o polskich badaniach proweniencyjnych nad zasobami lwowskimi i krakowskimi, a Ewa Wójcik z tej samej uczelni przedstawiła problemy metodologiczne związane z badaniami produkcji wydawniczej Lwowa okresu II RP. Inni referenci przekonywali o potrzebie podjęcia badań w zakresie konkretnych zagadnień. Aleksandra Lubczyńska (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) zachęcała badaczy do prowadzenia studiów nad działalnością wydawniczą galicyjskiego ruchu narodowego przełomu XIX i XX w.

Zaletę obrad stanowiła różnorodność tematyki wystąpień. Przekazywano wiedzę dotyczącą druków muzycznych, publikacji o tematyce historycznej oraz księgarstwa. Hanna Kowalska (Uniwersytet Wrocławski) popularyzowała lwowskie XIX-wieczne wydawnictwa muzyczne. Alfred Toczek reprezentujący Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie przypomniał działalność historyków lwowskich doby autonomii galicyjskiej w zakresie edytorstwa źródeł. W związku z przywoła-

nym referatem nasuwa się refleksja o wielkiej wartości naukowo-dokumentacyjnej oraz dydaktycznej opracowań tekstów źródłowych do druku. Takie krytyczne edycje mogą mieć formę książkową lub postać artykułu. Polscy specjaliści w zakresie historii książki, bibliotek i prasy powinni na większą skalę niż dotąd pracować nad publikacjami źródłoznawczymi. Duże znaczenie społeczne ma też działalność popularyzatorska w zakresie historii. Na tym problemie skupił się Krzysztof Chachaj z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, prezentując wiadomości o pracach naukowo-wydawniczych i popularyzatorskich Towarzystwa Miłośników Przeszłości Lwowa. Problemem popularyzacji wiedzy zajęła się również Dorota Kamisińska (UP w Krakowie), która przeanalizowała cechy czasopisma popularnonaukowego na przykładzie wybranych periodyków wydawanych w Krakowie i Lwowie w XIX w. Na temat prasy popularnonaukowej mówili też inni uczestnicy konferencji reprezentujący krakowską uczelnię pedagogiczną – Grażyna Wrona i Renata Zając. Kluczowe znaczenie odpowiednio planowanej i prowadzonej reklamy dla powodzenia handlu książką uzmysłowił uczestnikom obrad Adam Ruta (UP w Krakowie), omawiając reklamę prasową oferty księgarskiej i wydawniczej, prezentowaną w czasopismach lwowskich i krakowskich. Inne wystąpienie o tematyce historycznej, skłaniające do refleksji nad współczesnością, to referat Janusza Kosteckiego z Biblioteki Narodowej mający za temat stosunek carskiej cenzury do oferty wydawców krakowskich. J. Kostecki omówił lata od upadku powstania styczniowego do 1904 r., czyli czasów bezpośrednio przed wybuchem rewolucji 1905 r. To właśnie w 1905 r. władze rosyjskie zliberalizowały w Królestwie Polskim przepisy dotyczące prasy, dzięki czemu nastąpił znaczący rozwój polskiego czasopiśmiennictwa. Autorzy publikacji na temat dawnej działalności cenzorskiej przypominają czytelnikom o doniosłym znaczeniu społecznym wolności słowa.

Prasoznawcy trafnie zwrócili uwagę na duże znaczenie analitycznych badań nad poszczególnymi tytułami prasowymi w zakresie studiów nad historią prasy. Adam Bańdo (UP w Krakowie) przybliżył słuchaczom dzieje krakowskiego dziennika „Czas” wydawanego w latach 1848-1939, Lidia Lazaruko (Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny w Drohobyczu) – politykę redakcyjną „Kwartalnika Historycznego”, Wasyl Pedycz (Techniczny Uniwersytet Narodowy w Iwano-Frankowsku) mówił o ukraińskim periodyku „Literaturno-naukowy wisnyk” z przełomu stuleci, a ks. Andrzej Kaleta z kieleckiego ośrodka bibliologiczno-prasoznawczego przedstawił wyniki swoich badań nad tematyką i metodami popularyzacji książki na łamach Lwowskiego „Miesięcznika Katechetycznego i Wychowawczego”. Dariusz Kuźmina (Uniwersytet Warszawski) popularyzował kościelne czasopismo naukowe, jakim jest „Nasza Przeszłość” wydawana w Krakowie od 1946 r. Prezentowanym referatem unaoczniał potrzebę łączenia w badaniach prasoznawczych studiów nad zagadnieniami historycznymi z tematyką współczesną. Zrozumienie dla konieczności opracowywania problemowych syntez dotyczących treści różnych periodyków wykazała Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (UJK), omawiając rezultaty własnych studiów dotyczących obecności tematyki lwowskiej w prasie polonijnej wydawanej po II wojnie światowej w USA.

Referenci występujący na konferencjach „Kraków – Lwów” prezentują wiadomości o wydawnictwach i czasopismach reprezentujących rozmaite orientacje polityczne. Organizatorzy opracowujący program wykazują w ten sposób obiektywizm ideowy w zakresie popularyzacji dziejów ojczystych. W listopadzie 2011 r. oprócz wydawnictw o orientacji narodowej przybliżano polską prasę socjalistyczną. Ewa Fogelzang-Adler (UP w Krakowie) zreferowała stosunek pisma konspiracyjnej PPS WRN „Wolność” do wydarzeń wojenno-okupacyjnych oraz wizje ustroju powojennej Polski popularyzowane na łamach periodyku. „Wolność” wychodziła w latach 1939-1945 w Krakowie. Wanda Matras-Maształercz (UP w Krakowie) przedstawiła informacje o czasopiśmie „Głos Narodu” z lat 1914-1939, ukazując ten drukowany od końca XIX w. dziennik polityczny, społeczny i literacki na tle krakowskiej prasy katolickiej omawianego okresu. Wiedzę o czasopismach katolic-

kich Lwowa zaprezentował ojciec Marek Miławicki z Krakowa. Przeanalizował on wartość lwowskiej prasy katolickiej jako źródła do dziejów polskich Dominikanów okresu międzywojennego. Inny zakon zainteresował Halinę Rusińską-Giertych (Uniwersytet Wrocławski), która scharakteryzowała księgozbiór lwowskich Franciszkanów na podstawie inwentarzy bibliotecznych z lat 1898-1903.

Ważną część badań bibliologicznych i prasoznawczych stanowią kwerendy na temat biografii ludzi książki i prasy. Jeden z referatów o tematyce biograficznej to wystąpienie Artura Znajomskiego (UMCS w Lublinie), poświęcone działalności bibliograficznej Władysława Wisłockiego, który opracował, dotąd użytkowany, pierwszy tom katalogu rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej. Analogiczną pracę na rzecz Biblioteki Akademii Umiejętności wykonał na początku XX w. Jan Czubek. Dwa tomy jego katalogu rękopisów z 1906 i 1912 r. są współcześnie wykorzystywane podobnie jak katalog Wisłockiego, będąc pierwszymi tomami katalogu rękopisów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie, kontynuującej tradycję Biblioteki Akademii Umiejętności. Tematykę biograficzną miał też referat Beaty Langer z UP Kraków, zatytułowany *Stanisław Wasylewski jako stypendysta i pracownik Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*.

O tradycji współcześnie działającego wydawnictwa Ossolineum mówiła Marta Pękalska (Biblioteka Ossolineum we Wrocławiu) przypominając działalność Wydawnictwa Zakładu Narodowego im. Ossolińskich z lat 1945-1953. Okresem Polski Ludowej zajął się również Michał Rogoż z UP w Krakowie, omawiając działalność dotąd istniejącego krakowskiego Wydawnictwa Literackiego w zakresie edycji literatury dla dzieci i młodzieży w latach 1953-1989. Agnieszka Chamera-Nowak (Uniwersytet Warszawski) przedstawiła wyniki badań nad sytuacją książki w województwie krakowskim zaraz po zakończeniu II wojny światowej. Tematyka bliższa dzisiejszym czasom zainteresowała Magdalenę Przybysz-Stawską (Uniwersytet Łódzki), która mówiła o działaniach redakcji „Przekroju” w latach 2000-2001 w kierunku promocji czytelnictwa książek.

Organizatorzy pamiętali o zasługach rodzimych bibliofilów dla rozwoju kultury książki na ziemiach polskich oraz konieczności promocji aktualnie dostępnych zbiorów bibliotecznych. Postać i prywatny księgozbiór Baltazara Haqueta scharakteryzowała Małgorzata Mirek (Nowy Sącz). Zbiory zgromadzone przez niego stanowią część zasobów Biblioteki Jagiellońskiej. W krakowskich i lwowskich bibliotekach jest udostępniana także spuścizna rękopiśmienna. Ewa Danowska (UJK Kielce) przedstawiła wyczerpującą informację o rękopisach uczonych związanych z Lwowem, dostępnych w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Ryszard Nowakowski (Ossolineum) wystąpił z charakterystyką polskiej prasy prowincjonalnej wydawanej na terenie Małopolski Wschodniej do 1939 r., zachowanej w Bibliotece im. Stefanyka we Lwowie. Maria Wierzbak (UP Kraków) popularyzowała Leopolitana zgromadzone w tekach prof. Mariana Tyrowicza, należących do zbiorów Biblioteki Instytutu Historii krakowskiego Uniwersytetu Pedagogicznego. Jadwiga Wielgut-Walczak (Biblioteka Główna ASP w Krakowie) promowała dziewiętnastowieczne książki chińskie i japońskie dostępne w bibliotece ASP.

Historii bibliotek krakowskich poświęcone były referaty Haliny Grzywacz i Saby Kwiecień, reprezentujące UP w Krakowie. H. Grzywacz przebadła początki bibliotek, czytelnicy i wypożyczalni Podgórze, zaś S. Kwiecień zainteresowała słuchaczy dziejami żydowskich księgozbiorów i bibliotek XX-wiecznego Krakowa. O potrzebie tolerancji między reprezentantami nacji związanych z przedwojennym Lwowem przekonywała Barbara Gierszewska, mówiąc o prozie autobiograficznej Ukraińców, Żydów i Polaków „wykluczonych z historii Lwowa” w czasie II wojny światowej.

Część referatów poświęcona była problematyce literaturoznawczej. Zagadnienie z pogranicza prasoznawstwa i historii literatury poruszyła Małgorzata Derkacz (Uniwersytet Wrocławski). Swoje wystąpienie poświęciła *Organizacji sprowadzenia zwłok i pogrzebu Juliusza Słowackiego na Wawelu w świetle „Jed-*

nodniówki ku czci Juliusza Słowackiego” z 1904 r. i prasy Krakowa z 1927 r. Krzysztof Woźniakowski (UP w Krakowie) przybliżył nieznaną poezję męża Wiśławy Szymborskiej, krakowskiego poety Adama Włodka. Zaprezentował i omówił jego utwory poetyckie, wydane w bardzo niewielkich nakładach, często nawet w jednym egzemplarzu odpisu maszynowego, w okresie 1941-1944. Dzieła edytorskie A. Włodka należą dzisiaj do cymeliów Biblioteki Jagiellońskiej.

Niektóre wystąpienia dotyczyły sztuki książki. Analizę porównawczą osiągnięć introligatorstwa krakowskiego, lwowskiego i warszawskiego z XIX w. oraz pierwszej połowy XX w. zarysowała Elżbieta Pokorzyńska z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Sztuką ekslibrisową uprawianą przez Tytusa Wenhrynowicza (1924-2002) zajęła się Agnieszka Fluda-Krokos (UP w Krakowie).

W toku obrad poruszano również kwestie współczesne. Renata Samotyj (Politechnika Lwowska) zreferowała dawne i dzisiejsze problemy organizacji przestrzennej bibliotek Lwowa, odnosząc się do sprawy koncepcji architektonicznej lwowskich księżnic. Publikacja pokonferencyjna na zasygnalizowany temat zainteresuje zarówno osoby zarządzające bibliotekami, jak i architektów, budowniczych czy konserwatorów zajmujących się projektowaniem, budową, aranżacją oraz konserwacją obiektów i wnętrz bibliotecznych. Anna Szczepańska (Uniwersytet Warszawski) zaprezentowała możliwości wyszukiwania rzeczowego w bibliotekach cyfrowych, dotyczącego druków krakowskich i lwowskich z XIX i XX w. Wymieniła wady i zalety poszczególnych bibliotek cyfrowych. Polskich badaczy cieszy fakt, że stosunkowo największe możliwości wyszukiwania rzeczowego daje rodzima Federacja Bibliotek Cyfrowych. Grzegorz Nieć (UP w Krakowie) omówił tradycję i współczesną działalność krakowskich antykwariatów, określając Kraków jako przodujący ośrodek antykwaryczny w Polsce po 1945 r., odgrywający w ocenie referenta znacznie większą rolę w zakresie handlu książką niż Warszawa. Z przeszłością, teraźniejszością i perspektywami rozwoju Biblioteki Głównej Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie zaznajomiła słuchaczy Bożena Pietrzyk reprezentująca przedstawianą księżnicę. O krakowskich bibliotekach anglojęzycznych i ich zbiorach mówiła Renata Ciesielska-Kruczek (UP Kraków). Referentka uzmysłowiła audytorium duże znaczenie bibliotek ze zbiorami obcojęzycznymi dla edukacji polskiego społeczeństwa w zakresie języków obcych.

Duża część referentów nadała wystąpieniom poglądowy charakter przygotowując ilustracje elektroniczne oraz pomocnicze materiały drukowane. Słuchacze chętnie uczestniczyli w dyskusjach nad wystąpieniami.

Konferencji towarzyszyła wystawa zbiorów bibliofilskich krakowskiego księgarza i wydawcy Stefana Kamińskiego (1907-1974) należących do Krystyny Kamińskiej-Samek. Właścicielka kolekcji była gościem na obradach plenarnych. Część eksponatów stanowiły podobizny pierwszych stron okładek publikacji omawianych w referatach. Otwarcie wystawy zostało poprzedzone informacją o antykwariacie Kamińskich w Krakowie i jego zasobach wygłoszoną przez Grzegorza Niecia.

Owocem konferencji będzie kolejna praca zbiorowa. Do książki trafią referaty uwzględnione w sprawozdaniu i teksty innych uczestników.

Obrady XI Międzynarodowej Konferencji „Kraków – Lwów” dowodzą, że krakowska inicjatywa jest warta kontynuacji. Impreza cieszy się stale dużą popularnością w polskim i ukraińskim środowisku bibliologicznym, prasoznawczym i bibliotekarskim, a także odgrywa ważną rolę w zakresie inicjowania badań naukowych nad kulturą książki dawnego Krakowa i Lwowa oraz popularyzacji ich wyników.

Adrian Uljasz
Zakład Kulturoznawstwa
Uniwersytet Rzeszowski